

УДК (UDC) 94-054.72(=161.2)(478):316.343“1918/1939”

ВЛАСЕНКО В. М.

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА МІЖВОЄННОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ В РУМУНІЇ

У статті йдеться про соціальну структуру української політичної еміграції в Румунії у міжвоєнний період. Наводяться дані анкетування, опитування, обліку, що були здійснені Громадсько-допомоговим комітетом української еміграції в Румунії, головою Товариства колишніх вояків Армії УНР в Румунії Г. Порохівським та Українським громадським комітетом у Празі.

Ключові слова: Румунія, соціальна група, соціальна структура, стратифікація, українська еміграція.

Соціальна структура є важливою характеристикою міжвоєнної української політичної еміграції як суспільного і соціокультурного явища. Вона відрізнялася від соціальної стратифікації на Батьківщині, оскільки сама еміграція стала наслідком таких соціальних катаклізмів, як революційні події та довготривале військове протистояння внутрішніх і зовнішніх політичних сил на території України, що вплинули на кількісну перевагу в еміграції одних соціальних груп над іншими.

Існують певні проблеми при реконструкції соціальної структури еміграції з Росії й України. Влада країн Південно-Східної Європи не здійснювала обліку всіх біженців/емігрантів. Лише деякі державні інституції й емігрантські громадські організації, наприклад Державна комісія з прийому та розміщення російських біженців у КСХС, Всеросійський земський союз у Болгарії та інші, проводили вибіркові опитування чи анкетування окремих груп емігрантів. При цьому статистична вибірка часто була випадковою і не відповідала загальній структурі еміграції. Дослідженню підлягали лише окремі категорії емігрантів, наприклад ті, хто потребував матеріальної допомоги, або ті, хто належав до певної громадської організації. Недоліком таких досліджень було й те, що отримані дані про становище біженців у країні перебування не порівнювалися з даними про їх статус на Батьківщині і в самій емігрантській групі у часовому вимірі.

Незважаючи на ці проблеми, існує чимало досліджень соціальної структури (за статтю, віком, освітою, фахом, віросповіданням тощо) російської еміграції в Болгарії та Югославії [1, с. 265-293; 2, с. 98-110; 3, с. 71-78; 4, с. 129-160; 5, с. 94-98]. Проте в них йдеться не про російську національну еміграцію, а про еміграцію з Росії взагалі. До російської еміграції, на думку авторів цих досліджень, входили й українці, білоруси, молдавани, грузини, греки, німці та інші національні меншини колишньої Російської імперії. А оскільки влада цих країн не виокремлювала українців із російського емігрантського загалу, то й відповідні дослідження та статистичний облік щодо українців не проводилися.

Власенко Валерій Миколайович - доцент, кандидат історичних наук, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Сумського державного університету.

Докорінно іншою була ситуація в Румунії. У цій країні спроби з'ясувати соціальну структуру (за різними ознаками) української еміграції здійснили Громадсько-допомоговий комітет (ГДК) і голова Товариства колишніх вояків Армії УНР полковник Гнат Порохівський (1888-[1949]). З ініціативи голови ГДК професора Костя Мацієвича (1873-1942) на початку 1924 р. було проведене вибіркоче анкетування українських емігрантів. Дані цього дослідження оприлюднила тогочасна емігрантська преса. Згідно з анкетуванням, яким було охоплено 1138 зареєстрованих ГДК емігрантів, селян-хліборобів налічувалося 662 особи, або 58,2 % від усіх зареєстрованих, робітників - 147 осіб, або 12,9 %, інтелігенції - 329 осіб, або 28,9 %. Йдеться про належність емігранта до тієї чи іншої соціальної групи на Батьківщині, а не в еміграції. Як зазначав професор, до першої групи належали різні категорії селянства, до третьої - представники різних професій, проте переважали вчителі й старшини [6, с. 17; 7, с. 27; 8, с. 88]. Подібні дослідження проводилися і в інших країнах-реципієнтах. Так, на 1 липня 1924 р. на обліку Українського громадського комітету в Чехословаччині перебувало 5209 емігрантів. Питома вага селян серед них становила 52,4 %, робітників - 12,4 %, інтелігенції - 32,4 %, торговців - 1,4 %, землевласників - 1,4 % [9, с. 13-14]. Більша питома вага представників інтелігенції серед української еміграції в Чехословаччині порівняно з Румунією пояснюється, в першу чергу, відкриттям на початку 20-х років ХХ ст. Українського вільного університету, Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова, Української студії пластичного мистецтва у Празі, Української господарської академії в Подебрадах та низки наукових, культурних, освітніх і фахових організацій, що давало можливість працівникам розумової праці знайти роботу за фахом.

В умовах еміграції основна маса українців не змогла знайти собі роботу за кваліфікацією і тому після ліквідації в Румунії таборів для інтернованих змушена була взятися за будь-яку роботу щоб забезпечити власне існування. Відповідно змінилася структура еміграції за видом діяльності (праці) емігрантів. За результатами анкетування, на початку 1924 р. питома вага тих українців, які виконували технічну працю, становила 4,5 % від загальної кількості опитаних, хліборобську працю - 6,9 %, інтелігентну - 7,4 %, кваліфіковану робітничу - 26,5 %, загальну робітничу - 55,4 %. Під час порівняння цих даних із соціальним походженням емігрантів виявляється, що більша частина інтелігенції змінила свій фах, перейшовши до стану кваліфікованих робітників. Як стверджувалося у коментарі до анкетних даних, це було пов'язано з тим, що, з одного боку, представник інтелігенції, не володіючи на той час румунською мовою, не міг обійняти відповідну посаду, з іншого боку, заробітна плата кваліфікованого робітника була часто вищою, ніж представника іншого виду діяльності [6, с. 17]. Зауважимо, що при підрахунку наведених даних загальна сума становить 100,7 % замість 100 %. Імовірно вкралася друкарська помилка або помилка автора при округленні десятих відсотка.

Вибіркове анкетування українських емігрантів у Румунії на початку 1924 р. свідчить і про диференціацію емігрантів за рівнем заробітної плати. Так, до 15 тис. леїв за 1 рік заробляло 29,4 % емігрантів, 15-20 тис. леїв - 20,9 %,

21-25 тис. - 17,6 %, 25-30 тис. - 19,0 %, 30-40 тис. - 8,6 %, 40-50 тис. - 2,7 %, більше 50 тис. леїв - 1,2 %. У коментарі до даних вибіркового анкетування зазначалося, що якщо на початку 1920-х років емігранту можна було добре прожити із заробітком 1,5 тис. леїв за 1 місяць, то у 1924 р. не вистачало й 2 тис. леїв, а отже, матеріальне становище більше чверті українських емігрантів було незадовільним [7, с. 27-28; 8, с. 89]. При підрахунку наведених даних загальна сума становить 99,4 % замість 100 %. Імовірно, автор помилився при округленні десятих відсотка.

З нагоди 10-річчя перебування української еміграції в Румунії полковник Г. Порохівський провів дослідження щодо становища військової старшини. Він проаналізував структуру старшини за окремими ознаками на момент її формування наприкінці 1920-1923 рр. та через десятиліття - наприкінці 1930 р.

Згідно з його дослідженням, у 1920-1923 рр. у Румунії перебувало 235 представників військової старшини, в тому числі генералів - 1, булавних старшин (полковників та підполковників) - 5, сотників - 34, поручників - 59, хорунжих - 136. Тобто абсолютна більшість старшин належала до молодших (нижчих) рангів. Серед старшин вищу військову освіту мала 1 особа, військові школи за програмою мирного часу закінчили 13 осіб, військові школи (училища і школи прапорщиків) за програмою воєнного часу - 214, старшин резерву (запасу) налічувалося 4 особи, за бойові заслуги до рангу старшин були підвищені 3 особи. Отже, понад 91 % старшин стали офіцерами після закінчення військових училищ та шкіл прапорщиків під час війни і мали потребу у поглибленні освіти. Не за освітою, а за фактичною службою до піхоти належало 198 осіб, кінноти - 20, артилерії - 11, інженерних військ - 3, флоту - 2, авіації - 1 особа. На момент виходу на еміграцію в українській армії служило 154 особи, білій - 33, повстанських загонах - 37, царській - 6, донській, німецькій, англійській, кубанській, червоній - по 1 особі. Недостатня теоретична підготовка старшин компенсувалася набутим під час військових дій досвідом.

3-поміж старшин із Великої (Наддніпрянської) України походило 202 особи, Галичини - 14, Буковини - 2, Кубані - 3, Угорської України (Закарпаття) - 1, Бессарабії - 3, Дону - 1, Росії (етнічні росіяни) - 7, Німеччини - 1 особа та 1 німець з України. За віковою ознакою переважали молоді люди, що пояснюється набуттям більшістю старшин військового звання під час війни й обійманням відповідно нижчих військових посад. Вік більше 50 років мали 2 особи, 40-50 років - 7, 30-40 років - 31, 20-30 років - 195 осіб. Неодружених було 213 осіб, одружених - 22, з них мали дітей 5 осіб. За станом здоров'я лише 7 осіб (інваліди та хворі на туберкульоз) не могли займатися фізичною працею.

Більш розмаїтим був спектр освітнього цензу старшин. З університетською освітою було 7 осіб, незакінченою університетською - 16, середньою (гімназії і реальні училища) - 22, фаховою середньою (технічні, агрономічні, комерційні училища) - 22, незакінченою середньою - 61, нижчою освітою - 45, кадетські корпуси закінчили 6 осіб, учительські семінарії - 56. Недостатнім для адаптації у новому етнічному середовищі було знання старшинами іноземних мов. Англійською (трохи) володіло 2 особи, французькою (добре) - 2, французькою (трохи) - 14, німецькою (добре) - 23, німецькою (трохи) - 10, німецькою (початково) - 14, румунською (добре) - 5, румунською (трохи) - 11, польською - 4, болгарською - 2, сербською, грецькою, перською, угорською - по 1 особі,

жодною іноземною мовою не володіло 144 особи. Недостатній рівень освіти і знання іноземних мов, особливо румунської, ускладнювали процес адаптації старшин до нового етнічного середовища. До того ж ті, хто знав західноєвропейські мови, прагнули реемігрувати до країн Центральної і Західної Європи, хто володів румунською - хотіли повернутися на Батьківщину.

Ще гіршою була ситуація щодо фахової підготовки старшин. Лише 30 із них з упевненістю відповіли, що мають фахові знання. Серед них агрономів було 7 осіб, інженерів - 1, інженерів із незакінченою освітою - 3, будівельних техніків - 3, землемірів - 2, мулярів - 5, водіїв - 3, моряків - 2, електротехніків, креслярів, винокурів, професійних музикантів - по одному [10, с. 70-74].

Внаслідок репатріації, рееміграції, натуралізації та смерті частини цієї категорії емігрантів наприкінці 1930 р. в Румунії залишився 141 представник української військової старшини, в тому числі генералів - 1, булавних старшин (полковників і підполковників) - 2, сотників - 16, поручників - 36, хорунжих - 86. Порівняно з періодом 1920-1923 рр. питома вага хорунжих збільшилася з 57,9 до 61,0 %, а сотників, навпаки, - зменшилася з 14,5 до 11,3 %. Зменшення абсолютних і відносних показників сотників сталося, ймовірно, внаслідок їх рееміграції до Чехословаччини на навчання, оскільки переважна більшість сотників мала повну середню, фахову середню або неповну вищу освіту.

Наприкінці 1930 р. серед старшин вищу військову освіту мала 1 особа, військові школи за програмою мирного часу закінчили 5 осіб, військові школи за програмою воєнного часу - 128, старшин резерву налічувалося 4 особи, за бойові заслуги до рангу старшин були підвищені 3 особи. До піхоти належало 117 осіб, кавалерії - 13, артилерії - 6, інженерних військ - 2, флоту - 2, авіації - 1 особа. 3-поміж них на момент виходу на еміграцію в українській армії служило 115 осіб, білій - 10, повстанських загонах - 10, царській - 3, донській - 1, німецькій - 1, червоній - 1 особа.

Наприкінці 1930 р. з Великої України походило 135 старшин, Галичини - 1, Кубані - 2, Німеччини - 1, Росії - 2 особи. Істотне скорочення старшин-галичан порівняно з початковим періодом еміграції пояснюється поверненням їх на Батьківщину. А уродженці Буковини та Бессарабії прийняли румунське підданство. Через 10 років після прибуття до Румунії зникла найбільш кількісна група старшин віком від 20 до 30 років і відповідно збільшилася вікова група 30-40 років до 116 осіб, 40-50 років - 21, 50-60 років - 2, більше 60 років - до 2 осіб. Г. Порохівський мав відомості про родинний стан 114 осіб. Серед них одружених було 68 осіб, мали дітей 28 осіб. Отже, при зменшенні кількості старшин збільшилися абсолютні й відносні показники одружених.

Г. Порохівський розрізняв старшин і за характером їх праці. Станом на кінець 1930 р. із 114 старшин виконували такі види робіт:

1) *адміністративно-канцелярську (25 осіб):*

- а) урядовці приватних підприємств - 19;
- б) урядовці хліборобських підприємств - 5;
- в) кооператори - 1;

2) *за фахом (6):*

- а) інженери - 1;
- б) керуючі маєтками - 2;

- в) хіміки - 1;
- г) креслярі - 1;
- г) моряки - 1;
- 3) власники підприємств (5):
 - а) фермери - 1;
 - б) комерсанти - 4;
- 4) представники вільних професій (8):
 - а) співаки - 2;
 - б) вчителі (професори) музики - 1;
 - в) музиканти - 3;
 - г) художники - 1;
 - г) фотографи - 1;
- 5) фахову (ремісничу) працю (37):
 - а) будівельні техніки - 1;
 - б) столяри - 8;
 - в) механіки - 4;
 - г) ткачі - 10;
 - г) слюсарі - 1;
 - д) водії - 7;
 - е) муляри - 1;
 - є) пічники - 2;
 - ж) пасічники - 1;
 - з) наїзники на іподромі - 1;
 - и) рибалки - 1;
- б) фахові робітники (22):
 - а) на вугільних копальнях - 2;
 - б) у тунелях - 2;
 - в) на лісопильнях - 8;
 - г) на нафтових промислах - 3;
 - г) на паперовій фабриці - 2;
 - д) у суднобудуванні - 2;
 - е) на металургійних заводах - 3;
- 7) залізничники - 1;
- 8) робітники без фаху - 10.

Покращилася ситуація у мовній сфері. Усі старшини оволоділи румунською мовою у межах побутового спілкування, румунську мову досконало знало близько 20 % старшин, що давало їм можливість бути перекладачами, німецьку мову знало 27 осіб, французьку - 8. Один старшина здобув університетську освіту [10, с. 76-79].

Певну картину соціальної структури найбільш мобільної частини української еміграції в Румунії, яка спромоглася на рееміграцію до Чехословаччини, показують дані Українського громадського комітету (УГК) у ЧСР. У Книзі реєстрації емігрантів УГК ми виокремили дані про тих емігрантів, які прибули саме з Румунії і відповідно зареєструвалися в УГК. Більшість із них потребувала матеріальної допомоги з боку цієї громадської організації. За період 1921-1924 рр. УГК зареєстрував 171 українського емігранта з Румунії. У таблиці 1 подана структура еміграції за статевою ознакою [11].

Таблиця 1

Роки	Разом осіб	Чоловіки	Жінки	Діти до 14 р.
1921	37	21	7	9
1922	91	82	8	1
1923	31	21	10	-
1924	12	11	1	-
Разом	171	135	26	10
%	100	78,95	15,20	5,85

Отже, у 1921 р. до Чехословаччини прямували емігранти, які розглядали Румунію, швидше, як проміжний пункт еміграції. Близько третини серед них становили сімейні пари з дітьми. Наступного року до Чехословаччини виїхало більше половини всіх реемігрантів за період 1921-1924 рр. Серед них питома вага чоловіків становила понад 90 % від усіх реемігрантів 1922 р. Більшість із них прямувала на навчання до тільки-но відкритих Українського вільного університету (1921 р.) й Української господарської академії (1922 р.). У наступні два роки загальна кількість зареєстрованих українських емігрантів із Румунії скорочувалася щороку майже втричі. Зауважимо, що дисбаланс відсоткового співвідношення дорослих чоловіків (83,9 %) і жінок (16,1 %), які реемігрували до Чехословаччини, існував і в російському емігрантському середовищі в країнах-реципієнтах. Наприклад, у 1921 р. в Константинополі серед російської еміграції питома вага чоловіків становила 75,0 %, жінок - 25,0 %, у 1922 р. в КСХС - відповідно 70,7 і 29,3 %, у 1926 р. в Болгарії - 77,0 і 23,0 %, тоді як серед усього населення Югославії у 1921 р. - 49,0 і 51,0 %, Болгарії - 49,9 і 50,1 %, Румунії - 49,1 і 50,9 % [4, с. 134-135], а за Всеросійським переписом 1897 р. в імперії - 49,7 і 50,3 %, за Всесоюзним переписом 1926 р. в СРСР - 48,3 і 51,7 % [12, с. XVII].

У таблиці 2 наведений поділ емігрантів за віком [11].

Таблиця 2

Рік	Разом осіб	До 7 років	8-14 років	15-24 роки	25-34 роки	35-54 роки	Більше 55 років
1921	37	4	5	12	13	3	-
1922	91	1	-	35	50	4	1
1923	31	-	-	11	18	2	-
1924	12	-	-	3	8	1	-
Разом	171	5	5	61	89	10	1
%	100	2,92	2,92	35,67	52,05	5,85	0,59

Дані таблиці 2 свідчать про те, що більше половини усіх реемігрантів до Чехословаччини становили особи у віці 25-34 роки. Це були переважно ті люди, які перебували на військовій службі під час Першої світової війни й Української революції 1917-1921 рр., мали загальну середню, фахову

середню або незакінчену вищу освіту і намагалися вступити до вищих навчальних закладів у Чехословаччині або зайнятися там сільським господарством. Більше третини реемігрантів становили молоді люди у віці 15-24 роки. Це була переважно учнівська й студентська молодь, яка вийшла на еміграцію у складі Армії УНР та інших військових формувань і також намагалася здобути вищу освіту у Чехословаччині. Зауважимо, що у 1922 р. в КСХС у складі російської еміграції питома вага осіб віком 26-35 років становила 28,7 %, а осіб віком 16-25 років - 27,4 % [4, с. 134-135]. Для більшості з них не було потреби їхати на навчання до інших країн, оскільки в КСХС російські емігранти обох вікових груп могли задовольнити потребу у здобутті освіти не лише в місцевих вищих навчальних закладах, а й у російських гімназіях, кадетських корпусах та інститутах (для дівчат).

У таблиці 3 показано поділ еміграції за соціальною ознакою [11].

Таблиця 3

Рік	Разом осіб	Селяни	Робітники	Інтелігенція	Земле-власники	Торговці	Інші групи
1921	37	14	7	12	2	1	1
1922	91	31	13	36	8	2	1
1923	31	7	1	20	-	3	-
1924	12	3	-	8	-	1	-
Разом	171	55	21	76	10	7	2
%	100	32,16	12,29	44,44	5,85	4,09	1,17

З таблиці 3 випливає, що дві групи - інтелігенція і селяни - становили три чверті всіх реемігрантів із Румунії. Першу групу, ймовірно, приваблювала можливість здобути вищу освіту або знайти роботу за фахом, другу групу - здобути освіту або розпочати власну справу у сільському господарстві, про що чехословацька влада оголосила у серпні 1921 р. [13, с. 19]. Якщо порівняти дані таблиці 3 з вибіркоvim анкетуванням, здійсненим ГДК у Румунії на початку 1924 р., то питома вага представників інтелігенції серед реемігрантів до Чехословаччини була більшою (44,44 %) порівняно з тими українськими емігрантами, які залишилися у Румунії (28,9 %), а частка селянства - навпаки, меншою, відповідно 58,2 і 32,16 %. У таблиці 4 відображена соціальна структура реемігрантів із Румунії до Чехословаччини за освітою [11].

Таблиця 4

Рік	Разом реемігрантів	Неписьменні	Мало-письменні	Заг. нижча освіта	Заг. середня незакін. освіта	Заг. середня освіта	Вища освіта	Нижча фахова	Середня фахова	Вища фахова
1921	37	5	1	17	2	8	-	2	1	1
1922	91	1	3	8	20	50	-	1	5	2
1923	31	-	-	2	5	22	-	-	2	-
1924	12	1	-	2	2	5	-	-	1	2
Разом	171	7	4	29	29	85	-	3	9	5
%	100	4,09	2,34	16,96	16,96	49,71	-	1,75	5,26	2,93

Отже, у 1921-1924 рр. серед реемігрантів із Румунії не було жодної особи з університетською освітою, а менше 3 % закінчили інститут або академію. Майже половину всіх реемігрантів становили особи із загальною середньою освітою та 17 % - із незакінченою загальною середньою освітою. Це означало, що метою переїзду до Чехословаччини було здобуття вищої освіти. Перша група могла це зробити безпосередньо, вступивши на 1-й курс вищої школи, а друга - шляхом складання іспитів на загальноосвітніх (матуральних) курсах. Зауважимо, що у 1920-1925 рр. у Болгарії серед російської еміграції, складовою частиною якої були й українці, питома вага осіб із вищою освітою становила 6,6 %, середньою - 65,0 %, у 1922 р. у КСХС - відповідно 12,4 і 61,5 % [4, с. 143]. При цьому емігранти у цих країнах могли здобути вищу освіту у місцевих ВНЗ, а середню - у російських гімназіях, школах, училищах.

У таблиці 5 показана кількість студентів серед реемігрантів із Румунії до Чехословаччини [11].

Таблиця 5

Роки	Разом	Студенти
1921	37	5
1922	91	28
1923	31	15
1924	12	1
Разом	171	49
%	100	28,65

Як бачимо з таблиці 5, упродовж перших трьох років питома вага студентів серед реемігрантів щороку зростала, досягнувши у 1923 р. майже 50 % від загальної їх кількості. Основним мотивом їх переїзду до Чехословаччини було закінчення навчання і здобуття вищої освіти. У 1923 р. у Празі відкрився ще один ВНЗ - Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова. Реемігрантів також приваблювали й чеські вищі школи (технічні, економічні, архітектурні тощо).

У таблиці 6 подано структуру реемігрантів із Румунії до Чехословаччини за національною ознакою [11].

Таблиця 6

Роки	Разом	Українці	Росіяни	Чехи	Поляки	Євреї	Інші нац.
1921	37	34	-	1	-	-	2 німці
1922	91	81	1	-	-	9	-
1923	31	22	-	-	-	9	-
1924	12	11	-	-	-	1	-
Разом	171	148	1	1	-	19	2
%	100	86,55	0,58	0,58	-	11,11	1,18

Дані таблиці 6 свідчать, що абсолютну й відносну більшість українських емігрантів, які виїхали з Румунії до Чехословаччини, становили українці, другими були євреї. При порівнянні даних таблиці 6 із зареєстрованими на 1 вересня 1925 р. ГДК емігрантами бачимо, що питома вага євреїв серед української еміграції у Румунії була більшою (18 %) [14, арк. 9], ніж серед

реемігрантів до Чехословаччини (більше 11 %). Імовірно, більшість представників єврейської національності залишалися жити в Румунії або реемігрували до Палестини, США та інших країн.

У таблиці 7 подано структуру реемігрантів із Румунії до Чехословаччини за місцем походження (народження) [11].

Таблиця 7

Рік	Разом	Право-бережжя	Ліво-бережжя	Бессарабія	Кубань	Галичина	Буковина	Інші землі
1921	37	12	7	1	-	13	2	2
1922	91	36	30	5	-	9	10	1
1923	31	12	4	4	-	7	4	-
1924	12	4	2	2	1	2	1	-
Разом	171	64	43	12	1	31	17	3
%	100	37,43	25,15	7,02	0,58	18,13	9,94	1,75

Отже, більше третини реемігрантів із Румунії становили вихідці з Правобережної України, чверть - із Лівобережжя, майже кожний п'ятий був уродженцем Східної Галичини, кожний десятий - із Північної Буковини. Така питома вага представників Правобережжя, ймовірно, пояснюється тим, що вони становили більшість військових частин Армії УНР, що перетнули румунський кордон наприкінці 1920 р., оскільки українська армія за декілька місяців до цього вела бойові дії саме в цьому регіоні України і відповідно поповнювала свої ряди його мешканцями.

У таблиці 8 подано структуру реемігрантів із Румунії до Чехословаччини за сімейним станом [11].

Таблиця 8

Роки	Разом	Одружені	Вдівці	Розлучені	Неодружені
1921	37	10	1	1	25
1922	91	13	-	-	78
1923	31	8	-	-	23
1924	12	5	-	-	7
Разом	171	36	1	1	133
%	100	21,06	0,58	0,58	77,78

Серед реемігрантів із Румунії абсолютно й відносно переважали неодружені особи. Це було пов'язано з тим, що більшість емігрантів у Румунії становили військові люди. Найбільшою (85,71 %) питома вага неодружених реемігрантів була у 1922 р. Після невдалого Другого зимового походу Армії УНР шанси повернутися додому явно зменшилися, тому емігранти почали замислюватися над своїм майбутнім у новому суспільному середовищі. Найбільш мобільна, освічена й необтяжена сімейними узами її частина вирішила скористатися шансом здобути вищу освіту в українських і місцевих вищих навчальних закладах Чехословаччини. У Румунії це було зробити вкрай важко, в першу чергу через різноманітні перепони місцевої влади та мовну проблему.

Поділ реемігрантів із Румунії до Чехословаччини за приналежністю до військового стану наведено у таблиці 9 [11].

Таблиця 9

Роки	Разом	Невійськові	Козаки	Підстаршини	Старшини	Урядовці
1921	37	20	3	8	5	1
1922	91	28	19	8	31	4
1923	31	17	2	4	9	1
1924	12	5	3	-	4	-
Разом	170	68	27	20	49	6
%	100	40,00	15,88	11,77	28,82	3,53

Зауважимо, що оскільки у Книзі реєстрації емігрантів не була визначена належність Сергія Колісника до військового чи цивільного стану, то ми його виключили з обрахунку, тож, у даній таблиці загальна кількість реемігрантів за цією ознакою визначається як 170 осіб. Отже, питома вага цивільних реемігрантів становила 40 %, військових - 60 %. У другій групі майже половина (48 %) - це старшини. Більшість із них виїхала до Чехословаччини у 1922 р. з метою вступу до вищих навчальних закладів.

Таким чином, серед різноманітних джерел щодо соціальної структури української еміграції в Румунії найбільш репрезентативними є дані голови Товариства колишніх вояків Армії УНР в Румунії Г. Порохівського про стратифікацію військової старшини за 1920-1930 рр. Не менш детальною є її соціальна структура найбільш мобільної частини еміграції - реемігрантів із Румунії до Чехословаччини. Основною метою рееміграції було здобуття вищої освіти. Питома вага інтелігенції як головного носія національної ідентичності й активного учасника Української революції 1917-1921 рр. у структурі еміграції була вищою, ніж в УСРР.

1. *Ловановић М.* Досельовање руских избеглица у Краљевину СХС 1919-1924 / М. Ловановић. - Београд: Пирамида, 1996. - 390 с.

2. *Козлитин В. Д.* Русская и украинская эмиграция в Югославии (1919-1945 гг.) / В. Д. Козлитин. - Харьков: РА, 1996. - 476 с.

3. *Даскалов Д.* Професионален и културен профил на бялата емиграция в България / Д. Даскалов // Бялата емиграция в България. Материали от научна конференция, София, 23 и 24 септември 1999 г. - София: ИК Гуттенберг, 2001. - С. 71-78.

4. *Йованович М.* Русская эмиграция на Балканах: 1920-1940 / М. Йованович; пер. с сербск. А. Ю. Тимофеева. - М.: Библиотека-фонд «Русское зарубежье»; Русский путь, 2005. - 488 с.

5. Белоэмиграция у Југославији: 1918-1941. - Т. 1 / Приредили Т. Миленковић, М. Павловић. - Београд: Фото Футура, 2006. - 506 с.

6. *Мацієвич К.* Українська еміграційна конференція в Румунії / К. Мацієвич // Студентський вістник. - Прага, 1925. - Ч. 12. - С. 15-19.

7. *Свій.* Українське життя на еміграції. Листи з Румунії // Український вістник. - Прага, 1925. - 36. I (травень). - С. 26-28.

8. Наша еміграція в інших країнах. Українська еміграція в Румунії // Вісти Українського Центрального Комітету в Польщі. - Варшава, 1925. - Ч. 4 (серпень). - С. 88-90.

9. Три роки праці Українського громадського комітету в ЧСР (7. VII. 1921-7. VII. 1924). - Прага: [б. в.; друк. «Легіографія»], 1924. - 104 с.

10. *Порохівський Г.* Десять років на еміграції / Г. Порохівський // Табор. - Варшава, 1931. - Кн. 15. - С. 69-80.

11. Складено автором за Книгою реєстрації емігрантів у ЧСР Українського Громадського Комітету за 1921-1925 рр.: Nbrodny archiv Iieske republike, f. «Ukrajinske muzeum v Praze», kart. 11, inv. № 288, arch. 1-194.

12. Всесоюзная перепись населения 17 декабря 1926 г. Краткие сводки. Вып. III. Население СССР / Центр. Стат. Упр-ние, Отдел переписи. - М.: Изд-ние ЦСУ СССР, 1927.

13. Dokumenty k dějinám ruský a ukrajinský emigrace v Iieskoslovenskí republice (1918-1939) = Документы к истории русской и украинской эмиграции в Чехословацкой республике (1918-1939) / sestavili Z. Slbdek, L. Vlojevský a kolektiv autorů. - Praha: EUROSLAVICA, 1998. - 344 s.

14. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 4465, оп. 1, спр. 158: Бюлетені Українського телеграфного агентства /Українтаг/ м. Бухарест. №№ 5, 15 за 1925 р., № 16 за 1926 р., № 31 за 1929 р., № 12 за 1934 р., № 4 за 1937 р., № 3, 4, 8, 9, 11-15, 17, 20 за 1940 р., 23 вересня 1925 р. - 19 травня 1940 р., 66 арк.

Власенко В. Н. СОЦИАЛЬНАЯ СТРУКТУРА МЕЖВОЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭМИГРАЦИИ В РУМЫНИИ

В статье речь идет о социальной структуре украинской политической эмиграции в Румынии в межвоенный период. Приводятся данные анкетирования, опроса и учета, осуществленные Общественно-вспомогательным комитетом украинской эмиграции в Румынии, председателем Общества бывших военнослужащих Армии УНР в Румынии И. Пороховским и Украинским общественным комитетом в Праге.

Ключевые слова: Румыния, социальная группа, социальная структура, стратификация, украинская эмиграция.

Valeriy V. M. SOCIAL STRUCTURE OF UKRAINIAN INTERWAR POLITICAL EMIGRATION IN ROMANIA

The aim of this article is to examine the social structure of Ukrainian political emigration in Romania 1920-30 yrs. The article contains data from questionnaires and reports done by Ukrainian civil society organizations for refugees in Romania and Czechoslovakia. Among the number of sources the most prominent data regarding certification of 235 émigré officers is coming from Gnat Porokhovsky, the Head of the Society for Veterans of the UPR Army. The author observes changes in social status of the officers while exiting their homeland in 1920-23 yrs and 10 years after, in 1930. The metrics includes officers' age, marital status, education, place of birth, language qualification, occupation, and salary levels.

Extensive representative data has been found also in the record book of the Ukrainian Civil Committee in Prague. The book contains data on sex, age, social origin, education, nationality place of birth, marital and military status of 171 emigrants that moved to Romania from Czechoslovakia in 1921-24 yrs. The majority of Ukrainian emigrants from Romania re-emigrated to Czechoslovakia to study in national and Ukrainian educational institutions or to work in agriculture.

Less data on social status of Ukrainian emigrants is presented in the sample survey on emigrants conducted by Civil Subordinate Committee of Ukrainian emigration in Romania in 1924. The survey covers 1138 registered emigrants and contains data on social status of the Ukrainian emigrants, their occupation, salary levels before and after emigration to Romania.

The author concludes that ratio of the Ukrainian clerisy (incl. culture beams, native Ukrainian language speakers, and further, members of the Ukrainian Revolution 1917-21 yrs) among emigrants compared to one of Ukrainian Soviet Socialist Republic was much higher.

Key words: Romania, social group, social structure, social split, Ukrainian emigration.